

Opinnäytetyö

Kulttuurialan YAMK

Taiteen uudet kontekstit

2022

Roosa Halme

MIMESIKSEN JÄLJILLÄ

– puiset palikat todellisuuden peilinä

Roosa Halme

MIMESIksen JÄLJILLÄ

– puiset palikat todellisuuden peilinä

Tämän opinnäytetyön tavoitteena on jäsentää kirjoittajansa toteuttaman palikkateatterin filosofiaa mimesiksen näkökulmasta ja toisaalta hahmottaa mimesiksen monimuotoista käsitettä palikkateatterin avulla. Opinnäytetyö tutkii, miten mimesis-käsitteen kautta voi havainnollistaa sitä, mitä tapahtuu palikkateatterinäyttämöllä.

Palikkateatteri on visuaalista teatteria ja taiteen kentällä syntynyt menetelmä, jota kirjoittaja on kehittänyt ja harjoittanut viimeisen kymmenen vuoden aikana KO-KOO-MO -konseptin puitteissa. Palikkateatterin keskiössä on neutraaleista, abstrakteista puupalikoista huokuva tyhjyys, jossa täytyy potentiaali olla mitä vain.

Opinnäytetyö tuo esiin palikkateatterin tarttumapintoja mimesikseen teatterin ja taiteen filosofian konteksteissa. Mimesis on länsimaisen taidefilosofian ydinkäsite, jonka juuret ulottuvat antiikin aikoihin. Opinnäytetyö tarkastelee antiikin filosofien Platonin ja Aristoteleen käsityksiä mimesiksestä sekä Heideggerin ajatuksia aiheesta, kuljettaen mukanaan puisten palikoiden olemusta filosofian hahmottamisen tukena. Opinnäytetyö pohtii puisten palikoiden kautta kokijan aktiivisuutta palikkateatterissa sekä mielikuvituksen voimaa inhimillisenä kykyinä ja mimesiksen toteutumisen moottorina. Se kertoo mimesiksen monitasoisesta roolista nykynukketeatterissa ja lähestyy palikkateatterin mimeettisyyttä tyhjyyden filosofian ja eksistentialismin kautta. Työn viimeinen osa pohtii palikkateatterin ja mimesiksen kietoutumista empatian kokemisen tukemiseen ja kaiken ykseyteen.

Opinnäytetyö toteaa, että puisilla palikoilla rakentamalla voimme kuvata ja havainnoida suhdetta maailmaan ympärillämme ja sisällämme. Samalla puisten palikoiden kautta voimme hahmottaa ja konkretisoida mimesiksen olemusta. Palikoissa kohtaavat mielikuvien ja näkemisen monitulkintaisuuden useat tasot sekä todellisuuden kokemus.

ASIASANAT:

esittävät taiteet, estetiikka, leikki, mimesis, nukketeatteri, palikkateatteri, taidefilosofia

MASTER'S THESIS | ABSTRACT

TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Master of Culture and Arts, Contemporary Contexts of Arts

2022 | 37 pages

Roosa Halme

AFTER MIMESIS

– wooden blocks mirroring the reality

The aim of this thesis is to structure the philosophy of block theater realized by its author from the perspective of mimesis and, on the other hand, to outline the diverse concept of mimesis with the help of block theater. The thesis explores how the mimesis concept can be used to demonstrate what is happening on the block theater stage.

Block theater is visual theater and a method born in the field of art, developed and practiced by the author over the last ten years within the KO-KOO-MO concept. The core of block theatre is emptiness. The neutral, abstract blocks of wood are empty per se, and as such have full potential of being anything.

The thesis raises the concrete aspects of block theater in the contexts of philosophy of art and theater. Mimesis is the core concept of western philosophy of art, its roots go back to ancient times. The thesis examines the perceptions of the ancient philosophers Plato and Aristotle about mimesis and Heidegger's thoughts on the subject, carrying with it the essence of wooden blocks in support of the perception of philosophy. Through wooden blocks, the thesis considers the activeness of the experiencer in block theater as well as the power of the imagination as a human ability and the engine of the realization of mimesis. The thesis discusses the multilevel role of mimesis in contemporary puppet theater and approaches the mimetics of block theater through the philosophy of emptiness and existentialism. The final part of the work considers the intertwining of block theater and mimesis to support the experience of empathy and the unity of everything.

The thesis states that by building with wooden blocks, we can describe and perceive the relationship to the world around us and within us. At the same time, through wooden blocks, we can outline and concretize the essence of the mimesis. In the blocks, several levels of ambiguity of images and seeing as well as the experience of reality meet.

KEYWORDS:

performing arts, aesthetics, playing, mimesis, puppet theatre, block theatre, philosophy of art

SISÄLTÖ

1 MIMESIS – “KUKA HÄN ON”?	5
2 PUINEN PALIKKA FILOSOFISELLA NÄYTTÄMÖLLÄ	9
2.1 Taiteellinen mimesis antiikin filosofiassa	9
2.11 Platon ja myrkyllinen mimesis	10
2.12 Mimesis terveyden lähteenä – Aristoteleen näkemyksiä mimesiksestä	13
2.2 Heidegger ja puinen palikka totuuden kätäjänä	15
2.3 Mielikuvitus, palikka ja aktiivinen kokija	17
3 TEATTERI, NYKYNUKKETEATTERI JA MONIMUTKAINEN MIMESIS	21
3.1 Mimesiksen roolista teatteritaiteessa	21
3.2 Nykynukketeatteri ja yksinkertaisuuden vallankumous	22
3.3 Monimutkainen mimesis nykynukketeatterissa	25
4 PUUPALIKKA TODELLISUUTTA JÄSENTÄMÄSSÄ	27
4.1 Tyhjyyden filosofia palikkateatterissa	27
4.2 Puinen palikka inhimillisen olemassaolon äärellä	28
5 MIMESIS PALIKKATEATTERISSA – KOHTI EMPATIAA JA YHTEYTTÄ	30
5.1 Palikka empatian luomisen apuvälineenä	30
5.2 Yhteydestä ja ykseydestä	31
6 LOPUKSI	33
LÄHTEET	35

KUVAT

Kuva 1. Palikka. Ihminen. Pilvenpiirtäjä. Kuva: Roosa Halme	11
Kuva 2. Palikkatorni. Ihminen. Puu. Kuva: Roosa Halme	11
Kuva 3. Pallo. Kananmuna. Avokado. "Valkuainen kääpiö". Kuva: Roosa Halme	14
Kuva 4. Ihminen. Tyttö. Poika. Vesitorni. Kuva: Roosa Halme	17
Kuva 5. Silmälasit. Uimalasit. Kekkonen. Kuva: Lilja Mattsson	19

1 MIMESIS – “KUKA HÄN ON”?

“Mimesis - ai kukas hän on?” Näin kysyi eräs pitkän linjan taiteilija, joka monen muun tavoin ei ollut koskaan, ainakaan tiedostaen, edes monivuotisten taidekorkeakouluopintojensa aikana, tullut törmänneeksi länsimaisen taidefilosofian perustavanlaatuisen käsitteeseen *“mimesis”*. Yhtä lailla termi on ollut itselleni hyvin vieras liian pitkään, ottaen huomioon, että sitä on pidetty kulttuurimme ydinkäsitteenä jo antiikin ajoista lähtien (Halliwell 2002, VII, Mikkonen ja Salminen 2017, 4). Onneksi saatavilla on valtava määrä taiteentutkijoiden kirjoittamaa kuvausta käsitteestä, joka vuosituhansien saatossa on saanut ympärilleen lukuisia eri tulkintoja. Mimesis on todellisuuden heijastuma: se on esimerkiksi sitä, että “jotain nähdään sielun silmin” (Heinonen 2012, 70), se on “tyyliteltyjä mahdollisuuksia”, “peili sisimpämme edessä” (Gebauer 1995, 52.) ja “esiintuomista koskien sitä, mikä muuten jäisi kätköön eikä mitenkään tulisi esiin” (Hirvonen 2009, 132). Mikä ja mitä on tämä mysteerinen mimesis, kuinka päästä sen jäljille ja mitä se meille kertoo?

Tässä opinnäytetyössä lähestyn mimesiksen moninaisia määritelmiä taiteen filosofian näkökulmista hahmottamalla niitä konkreettisten puisten palikoiden avulla. Puupalikat ja niillä viimeisen kymmenen vuoden aikana toteuttamani “palikkateatteri” ovat omanlaisiaan välineitä todellisuuden jäljittelemiseen. Artikkelini keskittyy puisten palikoiden ja palikkateatterin mahdollisuuksiin mimesiksen hahmottamisessa, nykynukketeatterin filosofian kontekstissa.

Toteuttamani palikkateatteri on sanatonta visuaalista teatteria ja vuorovaikutteisen nukketeatterin menetelmä. Kuvataiteilija Kai Ruohosen suunnittelemat eri puulajeista veistetyt palikat, Ihmisenmuotoinen jälleenrakennussarja, ovat palikkateatterin pääosassa. Toimittamassani Palikkateatteria – Menetelmäopas puisten palikoiden maailmaan -kirjassa Ruohonen (2021,14) kertoo lapsuutensa leikistä, jossa hän käytti puiden oksista katkottuja tikkuja kuvaamaan ihmishahmoja. Nämä ihmisen kuvat, kuin nuket, oli helppo saada seisomaan tökkäämällä ne maahan pystyyn. “Kaukaa katsottuna ne näyttivät ihmisiltä, samoin kuin kaukana seisova ihminen näyttää tikulta.” Puinen tikku saattoi esittää omaa itseä tai jotakuta toista henkilöä, Ruohosen sanoin “abstrakti jäsentyi merkitykseksi”. (Ruohonen 2021,14.)

Niin kuin jo Aristoteles Runousopissaan on pohtinut, ihmisellä on luontainen taipumus pyrkiä yhdistelemään asioita, etsiä oivalluksen kohtaa ja havainnoida erilaisia merkityksiä ympärillään (Aristoteles 1982, 18). Puinen palikka, kuten kuutio, suorakulmio, puolipallo tai lieriö, on sopivan abstrakti toistamaan maailman muotoja ja asetelmia, niin universaalilla kuin henkilökohtaisella tasolla. Palikoista voi rakentaa vaikka kodin, auringonlaskun, planeetan, hiljaisuuden, juhlan, lemmikin tai oman itsensä. Palikalle voi antaa jatkuvasti uusia merkityksiä, ja kokija voi oivaltaa siinä yhä uudenlaisia yhtymäkohtia todellisuuteen.

Palikkateatterin filosofian ytimessä on tyhjiys. Puhdas, tyhjä palikka ei itsessään esitä mitään, vaan palikat antavat neutraaliudessaan ja puhtaudessaan tilaa mielikuvitukselle, kutsuvat sen heräämään. Palikat tarjoavat vapauden nähdä niissä mitä ikinä kokijan mieleen juolahtaa. Tarkastelemalla palikkaa tai palikkarakennelmaa erilaisia konteksteja vasten saattaa rakentajan tai katsojan mielessä syntyä mimeettinen teos. Mimeettinen, elävä palikkaveistos voi olla (joskus yllättäväkin) ikkuna todellisuuteen. Palikoilla rakennettaessa ja palikkateatteriesityksessä palikoiden muodot saavat erilaisia merkityksiä ja tulkintoja rakentajan ja katsojan mielessä syntyvien assosiaatioiden mukaan.

Artikkelia kirjoittaessani olen pyrkinyt ymmärtämään mimesistä laajana ilmiönä ja hahmottamaan sen ilmenemistä palikkateatterin taiteessa. Mimesistä tutkiessani olen havainnut sen olevan lähtökohtaisesti avoin ja sopeutuva käsite, jolla on monta ääntä ja suuntaa. Mimesistä ei ole mahdollista määrittellä yksiselitteisesti, mutta sillä on silti vahva ydinidentiteetti. Se on monisäikeinen jatkumo, osa evoluutiota. Mimesistä tapahtuu niin luonnossa kuin ihmisen luomassa kulttuurissa, aikojen alusta saakka. Niin kasvi kuin eläin voi jäljitellä ympäristöään, maastoutua sopivan värisiksi suhteessa maisemaan (Potolsky 2006, 87). Sosiaalitieteiden ja evoluution kannalta ajateltuna mimesis toteutuu kulttuurisen replikaation kuvaamisessa siinä, miten toistamme ajatuksia, uskomuksia ja käyttäytymistä. Myös geenimme välittävät piirteitämme sukupolvien välillä. (Larham 2012, 4.) Kukin mimesiksestä kirjoittanut vaikuttaa määrittävän mimesistä omaan aiheeseensa sopivaan muotoon tai sopiviin muotoihin. Kirjoitan taiteellisesta mimesiksestä suhteessa visuaaliseen ja veistokselliseen teatterimuotoon, jonka pääosassa ovat puiset palikat. Mimesiksen määrittelyni palikkateatterin kontekstissa on tarkentunut pikku hiljaa sen mukaan,

millaiset aiheesta kirjoitetut tekstit ovat mielessäni resonoineet suhteessa palikoilla rakentamiseen ja teatterin tekemiseen.

Tämän artikkelimuotoisen opinnäytetyön tavoitteena on jäsentää palikkateatterin filosofiaa mimesiksen näkökulmasta ja toisaalta hahmottaa mimesiksen käsitettä palikkateatterin avulla. Tutkin, miten mimesis-käsitteen kautta voi havainnollistaa sitä, mitä tapahtuu palikkateatterinäyttämöllä. Artikkelini tuo esiin palikkateatterin tarttumapintoja mimesikseen tyhjyyden filosofian, teatterin ja taiteen filosofian kontekstissa. Mimesistä määriteltäessä teatterin kontekstissa ei voi ohittaa antiikin filosofiaa ja Aristoteleen alkuperäisiä ajatuksia käsitteestä (aristoteelinen mimesis-käsitys), koska mimeettinen ajattelu kietoutuu syvästi länsimaisen filosofian yhteyteen. Aloitan artikkelin toisen luvun Platonin ja Aristoteleen ajatuksia tarkastelemalla ja pysähdyn Heideggerin ajatuksiin mimesiksestä. Pohdin puisten palikoiden kautta kokijuutta sekä mielikuvituksen voimaa inhimillisenä kykynä ja mimesiksen toteutumisen moottorina. Kolmannessa luvussa kirjoitan mimesiksen monitasoisesta roolista nykynukketeatteritaiteessa. Neljännessä luvussa lähestyn palikkateatterin mimeettisyyttä tyhjyyden filosofian ja eksistentialismin kautta. Viidennessä luvussa pohdin palikkateatterin kietoutumista empatian kokemisen tukemiseen ja kaiken ykseyteen.

Artikkelin on tarkoitus tukea Palikkateatteria - menetelmäopas puisten palikoiden maailmaan (2021) -julkaisuun perehtymistä. Kirjoitukset on kohdennettu itsenäisesti tai erilaisten ryhmien ja yksilöiden kanssa työskenteleville ammattilaisille esimerkiksi opetus- ja kasvatustieteiden, sosiaali- ja terveysalan sekä taiteen kentällä. Tämän artikkelin omistan erityisesti kollegoilleni nukketeatterin maailmassa. Tekstistä löytyy kursivoituna esimerkkejä tilanteista ja kokemuksista palikkateatterin parista. Tekstit pohjautuvat palikkateatterityöskentelyyn liittyviin muistiinpanoihin ja muistelemiini tilanteisiin vuosilta 2011-2022.

Artikkelin kirjoittamisen taustalla on reilun kymmenen vuoden kokemus palikkateatterityöstä sekä valitsemani lähdekirjallisuus. Artikkelini pohjautuu laadulliseen tutkimukseen ja nojaa hermeneuttisen kehän menetelmään, jossa ymmärrys tutkimuksen ja ajattelun kohteesta on syventynyt ja syvenee vähitellen, spiraalinomaisesti. Olen pyrkinyt laajentamaan ja tarkentamaan käsitystäni mimesiksen

eläväisestä olemuksesta tutkimalla mimesistä erilaisista näkökulmista, loikkimalla yksityiskohdista kokonaisuuksiin ja takaisin, palikoita pyöritellen. (Ks. Routio.)

Kiitän artikkelini aiheesta kuvataiteilija Nina Rantalaa, joka johdatti minut sekä palikat tyhjyyden ja mimesiksen äärelle eräällä inspiroivalla luennollaan sekä sen jälkeisessä kirjeenvaihdossa. Kiitos Liisa-Maria Lilja-Viherlammelle viisaista neuvoista pitkän prosessin aikana, Kai Ruhoselle ja Annukka Ketolalle vuosikausien yhteisestä, päättymättömästä löytöretkestä palikoiden äärellä, Maria Kärkkäiselle ja Tanja Parantaiselle sinnikkäästä opintopiiristä, Sinikka Lumiluodolle ja Laura Sillanpäälle kirrkaista kommentteista ja korvaamattomalle kotiväelle kannustuksesta ja kirjoittamisajasta. Palikkateatterin on osa KO-KOO-MOa, luovuuteen perustuvaa visuaalisen taiteen konseptia, jonka taustalla toimii KO-KOO-MO -yhdistys.

2 PUINEN PALIKKA FILOSOFISELLA NÄYTTÄMÖLLÄ

Tässä luvussa avaan mimesiksen määritelmää ja jäsennän Platonin, Aristoteleen ja Heideggerin ajatuksia taiteellisesta mimesiksestä puisten palikoiden ja palikkateatterin esimerkkien avulla. Sen jälkeen avaan mielikuvituksen ja kokijuuden suhdetta palikkateatteriin.

2.1 Taiteellinen mimesis antiikin filosofiassa

Mimesis on yleismaailmallinen ja muovautuva käsite, jonka rooli taiteen- ja tieteenaloilla on erityisen monitahoinen ja alati vallitseviin oloihin muuntautuva. Sana *mimesis* juontuu termistä *mimiikka*, jolla jo antiikin kreikassa kuvattiin sanatonta, eleistä ja tanssista koostuvaa esitystä. Etymologisesti sanan varhaisin muoto on luultavasti *mimos*, joka tarkoittaa miimikkoa, miimistä esitystä, jäljittelijää ja näyttelijää. (Mikkonen & Salminen 2017, 10.) Mimesiksellä on monta merkitystä: jäljittely tai imitaatio, jäljittelevä esittäminen, toistaminen, matkiminen, kopioiminen, edustaminen tai representaatio. Mimesis jäsentää yhä länsimaista kulttuuria, taidetta ja tiedettä, kuten teatteria, kirjallisuutta, kuvataidetta ja niiden tutkimusta sekä taiteen filosofiaa, samoin kuin politiikkaa ja kulttuuriantropologiaa. Mimesis on yhtä aikaa maailmaa luova ja sitä refleктоiva. Estetiikan yhteydessä mimesis kertoo siitä, kuinka taide jäsentää maailmaa ja todellisuutta. (Mikkonen & Salminen 2017, 4-8.)

Hirvosen ja Lindbergin tutkimuksen mukaan Antiikin ajan mimesis-määrittely voidaan jakaa kriittisesti taiteelliseen (eli "kelvottomaan") mimesikseen ja dialogiseen (eli "arvokkaaseen") mimesikseen. Taiteellinen mimesis ilmaisee aistinvaraista todellisuutta ja luo tunnepohjaista nautintoa kun dialoginen mimesis pyrkii tuomaan esiin näiden syitä ja viemään kohti syvempää ymmärrystä asioista. Dialoginen mimesis tarjoaa ajattelua, joka kutsuu ennemminkin osallistumaan kuin jäämään ulkopuoliseksi tarkkailijaksi. (Hirvonen & Lindberg 2009, 23.) Palikkateatteri on sekä moniaistillista, oivalluksen nautintoa herättävää taiteellista mimesistä että dialogia, jossa rakentaja ja kokija keskustelevat palikoiden kautta. Palikkateatterin mimeettinen olemus pohjautuu palikan abstraktiuteen, sen tyhjyyteen ja mahdollisuuksiin olla mitä vain.

Antiikin Kreikan filosofit Platon ja Aristoteles ovat pohtineet ja avanneet mimesiksen merkitystä omista näkökulmistaan. Heidän mietteensä mimesiksestä luovat pohjaa koko käsitteelle ja sen monitahoisuudelle.

2.1.1 Platon ja myrkyllinen mimesis

Platonin eläessä 300 vuotta ennen ajanlaskumme alkua ei ollut olemassa käsitettä "taide" sellaisessa yleisessä muodossa kuin mitä nykyaikana on. Platonin maailmassa "taiteen" sijaan elivät käsitteet "taito", "tekeminen" ja "tuote". Platonilaista ajatusta taiteellisesta mimesiksestä voi kuvata niin, että "taiteentekijä jäljittelee" ja "taiteentekijän tekemä tuote on jäljitelmä". (Kuisma 1991, 25.)

Platonin mukaan niin kuvien tekeminen, matkiminen ja näytteleminen sekä musiikki ovat jäljittelyä, mimesistä. Jäljittelyä on tekeytyminen ulkoiselta olemukseltaan, ääneltään tai liikkeeltään jonkun toisen kaltaiseksi. Kuisma (1991, 23) toteaa Platonin ajatuksenkulkua seuraten, että "ihminen jäljittelee jumalaansa" ja "aika jäljittelee ikuisuutta". (Kuisma 1991, 23.) Ihmisellä on taipumus jäljitellä "parempaansa", pyrkiä samaistumaan ihailemaansa kohteeseen.

Mimesis-termi voi auttaa ymmärtämään Platonin maailmankuvaa. Platonilaiseen ajatteluun sisältyy kaksijakoisuuden näkökulma, mikä tulee esiin esimerkiksi ideaopissa, jossa toisistaan erotellaan pysyvä ideoiden maailma ja muuttuva aistihavaintojen maailma. Platonin mukaan mimesis tarkoittaa aistimaailman jäljentämistä. Taiteellisessa mimesiksessä hänen ajattelunsa keskiössä ovat kaksijakoisesti malli ja kopio, joiden välillä mimesis tapahtuu. Ideamaailman muodot ovat abstrakteja olioita, eikä Platonin mukaan ideamaailman taiteellinen jäljittely ollut mahdollista. (Kuisma 1991, 22, Heinonen 2012, 72.)

Platon jäsentää taiteellisen jäljitelmän paikkaa todellisuuden rakenteessa määrittelemällä kolme eri kategoriaa. Ensiksi on idea eli tosiolemus, kuten Platonin esittelemä idea sängystä, toiseksi on fyysinen toteutus, kuten puusepän veistämä sänky ja kolmanneksi kuva, maalaus (tai muu taiteellinen teos kuten veistos, eepos, näytelmä tai tanssi) sängystä eli jäljennös fyysisestä toteutuksesta. (Kuisma 1991, 35.)

Platonin jaottelua soveltaen voidaan jäsentää seuraavasti: Idea puupalikasta on puupalikan tosi olemus itsessään, muuttumattomassa ideoiden maailmassa. Veistetty puupalikka on reaaliolio eli aineellinen puupalikka muuttuvaisessa aisti-ilmioiden maailmassa. Siinä samassa muuttuvaisessa maailmassa kankaalle maalattu kuva puupalikasta on näennäinen puupalikka. Puupalikoilla yhteistä on ”palikkaisuus”, tarkemmin sanottuna ”puupalikkaisuus”, eli ne ovat veistettyjä puisia kappaleita, jotka sisältävät mahdollisuuden rakennettavuuteen tai päällepinnoamiseen. Erityisten puupalikoiden ja puupalikkaisuuden lisäksi on olemassa tosi puupalikka, puupalikan idea. Sellainen reaaliolio, joka on osallinen puupalikan ideasta, omaa puupalikkaisuuden ominaisuuden ja näin ollen on puupalikka. (Ks. Kuisma 1991, 28.)

Kuva 1: Palikka. Ihminen. Pilvenpiirtäjä.

Kuva 2: Palikkatorni. Ihminen. Puu.

Tässä artikkelissa kirjoitan hieman myöhemmin mimesiksestä suhteessa taiteen kokijan aktiivisuuteen ja nykyteatteriin, mutta jo platonilaisuus tuo esille neutraalien puupalikoiden, abstraktin muodon mahdollisuuden monikerroksiseen jäljittelyyn. Puupalikan kohdalla voimme ajatella vastaavasti 1. ideaa puupalikan olemuksesta, 2. konkreettista muotoon veistettyä puupalikkaa, 3. piirrosta puupalikasta ja lisätä ajatteluamme neljännen kategorian, kun kokija tulkitsee mielikuvituksessaan muotoon veistetyn puupalikan jäljittelevän jotain itselleen tuttua: 4. kokijan tulkinnan heijastava puupalikka (kuva 1, kuva 2). Mimesiksen tukemana palikoilla leikkijä tai palikkateatterin kokija astuu taiteilijan rooliin ja ”veistää” palikan aineettomasti,

mielikuvituksessaan, assosioimaansa muotoon. Palikoilla leikkiessä ja palikkateatterissa kuvittelu täydentää mimesistä.

Platonin mukaan taiteellinen mimesis ja jäljittelevät taidot olivat lähinnä viihteellistä turhuutta, joka ei sovi ihannevaltion kuvaan. Hänen mukaansa terveessä yhteiskunnassa jokaisella kansalaisella on yksi ammatti, jonka harjoittamiseen hän keskittyy. Näiden ammattien tulisi olla seuraavilta aloilta: eläminen, asuminen, kanssakäyminen, kasvattaminen, puolustaminen, hallitseminen ja viisauden harrastaminen. Tässä yhteydessä taiteentekijät nähdään ylellisyysammattien edustajina, jotka palvelevat turhia tarpeita. (Kuisma 2017, 17.) Platonin ajattelun valossa nukketeatteritaiteilijat, jotka monesti toimivat moniroolisesti niin nukerakentajina, dramaturgeina, lavastajina, ohjaajina kuin esiintyjinä, näyttäytynevät turhuuden huipentumina. Hän on luokitellut erilaisia aikansa taidemuotoja seuraavasti: arvokkainta on vanhuksia miellyttävä epiikka, toiseksi arvokkainta sivistyneistölle suunnattu tragedia, kolmanneksi arvokkainta nuorten suosima komedia ja viimeisimpänä arvokkuuden asteikolla on nukketeatteri, josta pitävät lapset (Heinonen 2012, 73).

Platon ajattelee taiteellisen mimesiksen vaikuttavan ei-järjelliseen sielunosaan ja saattavan ihmisen tilaan, jossa hänen toimintaansa ei ohjaa järki vaan tunteet ja halut. Yhteisöllisellä tasolla tällainen tila johtaisi yhteiskuntaan vailla järjestystä. Mikäli ei-järjellistä sielunosaa villitsevä runous hyväksyttäisiin, nautinto ja tuska hallitsisivat valtiossa lain ja järjen sijaan. (Kuisma 2017, 21.) Platonin mukaan varsinkin nuoret, jotka omaksuvat arvoja ja käyttäytymistapoja heeros- ja ihmiskuvauksista, ovat alttiita moraalisesti väärille ja vahingollisille ihanteille, mikä tekee mimesiksestä jopa myrkyllistä. Platon tuomitsee esimerkiksi Homeroksen runouden, koska siinä esiintyvät kuvaukset sankareista ja puolijumalista eivät aina vastaa ihanteellista kuvausta, vaan jäljittelyn kohteina ovatkin joskus pelkuruus, tunteiden hallitsemattomuus tai epäkunnioitus jumalia kohtaan, mikä ei ole lainkaan sopivaa vaan jopa myrkyllistä. Platonin mukaan runouden tulisi jäljitellä ainoastaan vankkumattomia hyveen perikuvia ollakseen eettistä ja hyväksyttävää. (Kuisma 2017, 20.)

Palikkateatterissa lähtökohta on mimesiksen suhteen päinvastainen kuin Platonin: ei ole olemassa oikeaa eikä väärää tapaa tuntea, tulkita tai rakentaa, vaan kaikelle on

tilaa. Palikan luonteeseen kuuluu painovoiman lain myötä välillä horjuminen, kaatuminen tai putoaminen, yhtä lailla kun ihmisen mieli tai keho tai niiden osaset voivat joskus sortua. Tuntuu ristiriitaiselta, että Platon painottaa muuttumattoman totuuden etsimistä (Kuisma, 2017, 21), mutta samalla koettaa tehdä ihmisen moraalittomuuden näkymättömäksi. Mielestäni tässä ajassa, missä elämme, olemme yhä valmiimpia lähestymään totuuden useita puolia ja ymmärrämme, että paheiden tai epäeettisyyden vallitsevat tilanteet on tärkeä kohdata, käydä läpi ja oppia niistä tulevan varalle. Koen, että siitä on syytä olla kiitollinen.

2.1.2 Aristoteleen näkemys mimesiksestä terveyden lähteenä

“Yleisesti ottaen runous lienee syntynyt kahdesta syystä, jotka kumpikin kuuluvat ihmisluontoon. Ensinnäkin jäljitteleminen on luontaista ihmiselle lapsuudesta pitäen, ja ihminen eroaakin muista eläimistä siinä, että hänen halunsa jäljitellä on suurempi kuin muiden; ensimmäiset tietonsa hän oppii juuri jäljittelyn avulla. Jäljitteleminen tuottaa myös nautintoa.” (Aristoteles 1982, 18.)

Peltonen kirjoittaa, että Aristoteleen mukaan mimesis on ihmiselle luontainen ominaisuus ja luonnollinen tapa luoda ja hahmottaa maailmaa henkisesti, löytää järjestys. Mimesis on taiteen alkuperä, “kapasiteetti tai potentiaalisuus, jonka juuret ovat luonnossa ja jota ihmisluonto toteuttaa” (Peltonen 2008, 15). Aristoteles ymmärsi, että mimesis on väistämätön osa ihmisen kasvua ja kypsymistä, ja kohotti mimesiksen psykologisen terveyden lähteeksi. Jäljittelyn määritelmää kantaessaan mimesiksellä on tärkeä rooli oppimisen prosessissa sekä oivaltamisen nautinnossa. (Emt., 15.)

Puisilla palikoilla voimme rakentaa toisintoja asioista ja tilanteista, joita olemme kohdanneet. Voimme tunnistaa ja muokata veistämiemme teosten merkityksiä, tehdä päätelmiä ja nauttia oivaltamisen ilosta. Kukin katsoo teosta omien elämänlinssiensä läpi, mihin vaikuttaa kaikki ennalta näkemämme ja kokemamme, sekä nykyhetki.

“Ne jotka katselevat kuvia, nauttivat siitä, että huomaavat katsellessaan oppivansa ja keksivänsä jotakin: tuo esittää sitä ja sitä. Jos ei ole sattunut näkemään kohdetta aikaisemmin, ei nautintoa aiheuta jäljittely, vaan työn suoritus, värit ja jokin muu sellainen seikka.” (Aristoteles 1982, 18.)

Palikkateatteria-esityksessä kuvassa (kuva 3) näkyvää palikkakokonaisuutta heitellään ensin kokonaisena pallona, kunnes se avautuu, ja alkaa kuulua kanojen kotkotusta. Yleisöstä kuuluu usein “kananmuna!” ja joskus “avokado!”. Vaikuttaa siltä, että vegaanisen ruokavalion lisääntyessä joillekin lapsille avokado saattaa olla kananmunaa tutumpi asia. Tämä palikkapallo on esityksen lopussa tulkittu ihmisen pääksi, jonka sisällä on “aivot” tai “mieli”. Sama palikkakokonaisuus on saanut myös kuolevan tähden roolin, kun kerran eräs nuori esitti työpajassa tähden paisuvan jättiläiseksi ja kutistuvan sitten “valkuaiseksi kääpiöksi”, valkoiseksi kääpiöksi. (Halme & Susi 2020, 24.) Palikkateatterissa on mahdollisuus kokea aristoteelisen mimesiksen nautintoa. Kokemukset, joita palikkateatterityön tekeminen vuorovaikutuksessa yleisön ja osallistujien kanssa on synnyttänyt, todistavat miten nautinnollisena ja oivaltamisen elämyksiä jakavana tapahtumana palikkateatteriesityksen tai -työpajan voi katsoja tai osallistuja kokea.

Kuva 3: Pallo. Kananmuna. Avokado. “Valkuainen kääpiö”.

Aristoteelinen mimesis, Aristoteleen käsitys mimesiksestä tarkoittaa taiteen kokemisesta kumpuavaa ajatusta, joka saa kokijan yhdistämään taiteessa ilmenneen asian johonkin aiempaan kokemaansa. (McLeish 2000, 23.) Platonilaisen filosofian mukaan mimesis on vain jäljittelyä, eikä sisällä totuutta, vaan on pikemminkin jotain epätotta ja epäilyttävää (ja poliittisesti vaarallista). Aristoteleen luoma merkityskenttä mimesikselle on laaja. Hänen ajattelussaan mimesis voi tarkoittaa jäljittelyn ja matkimisen lisäksi esittämistä, ilmaisemista, kuvaamista ja representaatiota, myös “uskottelua tai hyväntahtoista huijaamista” (Heinonen 2012, 77). Mimesiksellä voidaan

tarkoittaa myös taiteen tekemistä tai tuottamista: taitonsa myötä esimerkiksi taidemaalari tuottaa mimeettisen teoksen. Aristoteles kuvaa mimesistä myös eräänlaisena tekniikkana (tekhne), joka täydentää sen, mikä luonnossa jää keskeneräiseksi. (Emt., 77.)

Aristoteles erottelee toisistaan jäljittelemisen ja edustamisen. Esimerkiksi tikku ei Aristoteleen mukaan voisi koskaan "jäljitellä" Oidipusta, vaan se voi vain edustaa tätä abstraktissa ympäristössä, kuten retorisessa keskustelussa (McLeish 2000, 23). Palikkateatterissa, joka on omanlainen abstraktien muotojen ympäristö, puupalikka jäljittelee esimerkiksi ihmistä muodoillaan, liikkeellään ja rytmillään. Palikkateatterityöpajoissa puupalikat ja niistä muodostetut hahmot sekä jäljittelevät että edustavat monesti tiettyjä ihmisiä, rakentajaa itseään tai hänelle tuttuja ja tuntemattomia hahmoja. Palikoilla rakentamisen ja palikkateatterin voi ajatella olevan eräänlaista visuaalista retoriikkaa, kaunopuheisuutta elävien veistosten kielellä. Mimesiksen avulla nämä hahmojen abstraktit jäljitelmät tulevat omiksi itseikseen.

2.2 Heidegger ja puinen palikka totuuden kätäjänä

Peltonen kuvaa Heideggerin ajattelua ja kirjoittaa, että Heideggerin mukaan mimesis käsitteenä suuntaa kohti totuutta. Samaan aikaan se pohjautuu etäisyyteen totuudesta, välimatkaan totuuden ja ei-totuuden välillä. Mimesiksen perustana on se tosiasia, että taiteilija ei voi toteuttaa tai tuottaa totuutta absoluuttisen identtisesti. (Peltonen 2008, 14.) Palikkateatterissa yhteen palikkaan saattaa kiteytyä kokonainen ihminen, eläin, talo tai muu hahmo. Palikka on hyvin kaukana totuudesta, se ei esitä totuutta, mutta sille voidaan antaa merkityksiä todellisuuden maailmasta. Heideggerin mukaan mimesis on "jälkikäteen tekemistä", ei "alkeellista" jäljittelyä (Emt., 14). Jos Heideggerin käsitystä mimesiksestä heijastelee puisiin palikoihin, voisi jälkikäteen tekemisen esimerkiksi ottaa tilanteen, jossa rakentaja rekonstruoi palikoilla sellaista hetkeä elämässään, jolloin hän on tuntenut pelon tunnetta. Hän rakentaa itsensä ja äitinsä juoksemassa karkuun pahoja ihmisiä hautausmaalla ja liikuttaa kahta palikkaa juoksun tahtiin. (Halme ja Susi 2020, 21.) Näin todellinen hetki on aiemmin tapahtunut ja se on rakennettu jälkikäteen eläväksi veistokseksi.

Heidegger-tutkija, yhteiskuntatieteiden tohtori Leena Kakkori avaa Heideggerin ajatuksia kirjassaan *Katseen tarkentaminen – Kirjoituksia Martin Heideggerin Olemisesta ja ajasta*. Heideggerin mukaan totuus tulee ymmärtää *paljastumisena*. Jokin väite, lause tai esimerkiksi taideteos, on totta, koska se paljastaa jotakin. Väittämän ja kohteen ei tarvitse olla toisiaan vastaavia tai yhtäpitäviä, vaan niiden välinen etäisyys, mimesis, tuo esiin totuuden. (Kakkori 2003, 91.) Heideggerin mukaan taideteoksen alkuperässä totuus ei tarkoita puhtaasti ainoastaan paljastuneisuutta, vaan siihen sisältyy myös kätkeytyneisyys. Totuus ei merkitse vain olevan paljastumista, vaan myös olevan kätkeytymistä. (Emt., 107.)

Kerran eräs lapsi rakensi oman perheensä: kahdesta palikasta itsensä, kolmesta isoveljensä ja valtavan korkean isän useista palikoista. Teosta yhdessä tarkastellessamme kävi ilmi, että isä on erittäin tärkeä hahmo lapsen elämässä. Joku kysyi lapselta, missä tämän äiti on. Lapsi vastasi: "Jos vaikka äiti on kuollut". Äitiä ei ilmeisesti rakennettu teokseen, koska sillä hetkellä hän oli vähemmän läsnä lapsen elämässä. Palikkaveistos sekä kätki sisälleen että paljasti jotain lapsen sen hetkisestä kokemuksesta omasta perheestään.

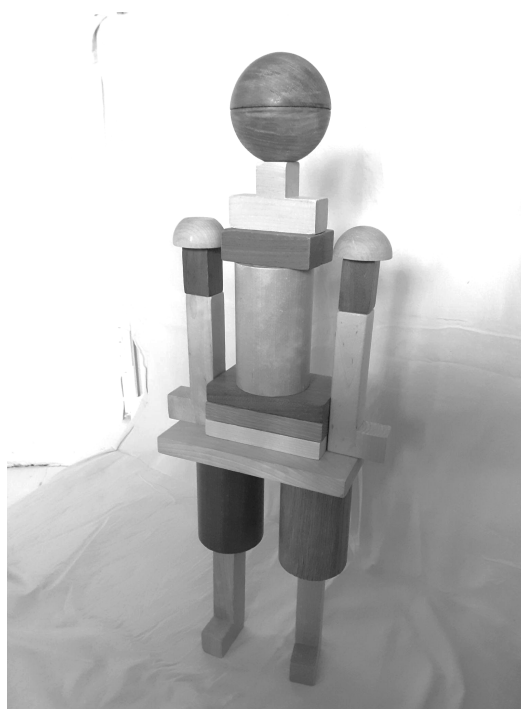
Laajana totuuden ilmiönä Heidegger pitää maailman *avautumista*, joka perustuu kaiken olevan paljastumiseen. (Kakkori 2003, 91.) Heidegger kuvaa *maata* ja *maailmaa* toisistaan poikkeavina mutta toisiaan täydentävinä elementteinä. Hänen mukaansa maa edustaa kaikkea olevaa (kreik. *physis*), materiaa, sen olemukseen kuuluvaa kätkeytyvyyttä ja itseensä vetäytymistä. Maailma (kreik. *logos*) on luonteeltaan paljastava ja edustaa materiatonta, kielellistä ja kulttuurista aluetta, jossa elämme. (Kakkori 2003, 108.) Palikka on sekä *physistä* että *logosta*. Palikka konkreettisenä materiaana kätkee sisälleen rajattoman määrän merkityksiä ja mahdollisuuksia, joita ihmismieli sille antaa. Toisaalta palikka pysyy samalla myös abstraktina itsenään, puusta veistettynä objektina, joka ei itsessään paljasta mitään muuta kuin muotonsa ja materiaalinsa.

Mimesiksessä kohtaavat samankaltaisuus ja eroavaisuus, samoin kuin läheisyys ja etäisyys (Peltonen 2008, 12). Esimerkiksi palikkarakennelmassa, joka ilmentää rakentajalleen tärkeää paikkaa, tuo paikka on palikoiden kautta läsnä, mutta samalla sen poissaolo on ilmeistä. Heideggerin mukaan mimesiksestä tulee totuuden väline

taideteoksessa saattamalla jotain liikkeelle kohti kätkeytymättömyyttä. Huhnin mukaan taide on mimesiksen turvapaikka. (Huhn 2002, 4.) Olen tästä samaa mieltä, sillä vaikuttaa siltä, että taiteen monimuotoisuudessa ja ihmisen mielikuvituksessa mimesiksellä on vapaus toteutua omana itsenään.

2.3 Mielikuvitus, palikka ja aktiivinen kokija

Palikkateatteria-esityksen lopussa rakentuu alla oleva hahmo (kuva 4). Katsojat saavat kertoa, mitä kuvassa näkevät. Rakennelmassa on nähty mm. ihminen, poika polvihousuissaan, tyttö mekossaan, puu täynnä linnunpesiä, viljakuivuri, linna, temppele, palikoita tupruttava tehdas, Mannerheim-ristin ritari, avaruusalus ja vesitorni.

Kuva 4: Ihminen. Tyttö. Poika. Vesitorni.

Mielikuvitus on uusiutuva voimavara ja ainutlaatuinen lahja. Sartren (1905-1980) mukaan mielikuvitus erottaa ihmisen eläimestä. Teoksessaan *L'imaginaire* (Sartre 2012, 5) hän toteaa: "Mielikuvitusteko on maaginen teko. Se on taika, joka saa ilmaantumaan ajattelunsa kohteen, olion, jota halutaan, sillä tavoin, että mielikuvitus voi ottaa olion haltuunsa." Mielikuvitus on kykyä kuvitella asioita toisin kuin ne ovat, nähdä vaihtoehtoisia todellisuuksia. Kun suomen kielen sanassa *mielikuvitus* yhdistyy mieli ja

kuva, ranskan kielellä sana *imaginaire* tarkoittaa sekä kuvittelukykyä että kuvittelun luomaa maailmaa. Sartrelle kuvittelu on tapa olla maailmassa. Hänen ajattelunsa mukaan kyky kuvitella on tietoisuudelle olennainen ominaisuus, ja käsittää tietoisuuden kokonaisuudessaan. Mielikuvitus tekee ihmisen vapaudesta todellista, se on vapauden pohja. Mielikuvittelu täydentää mimesistä. (Sartre 2012, 7.)

Palikkateatterin ydintä voi peilata Veijo Hietalan (2014) tarkastelemaan Sartren ajatukseen kuvittelevasta tietoisuudesta, jossa kuva on yksilön "sisäinen" prosessi. Käsitepari kuva (esimerkiksi palikoista rakennettu torni) ja väline (palikka) saavat rinnalleen katsojan. Aktiivinen katsoja valikoi ja prosessoii maailmasta tehtyjä havaintoja ja antaa merkityksen tai merkityksiä kuvalle. Sartren mukaan kuva elävöityy vasta kun siihen kohdistuu tiedostamista. (Hietala 2014, 224.)

Yksi nykyfilosofian teorioista koskien mielikuvituksen roolia taiteen kohdalla on esitetty Kendall Waltonin teoksessa *Mimesis as Make-Believe* (1990). Waltonin näkökulma mimesikseen on käänteinen suhteessa esimerkiksi Platonin ja Aristoteleen ajatuksiin: todellisuutta ei jäljittele taideteos vaan ihmisen mielikuvitus. Taideteokseen nojaten tuomme esiin jotain omassa mielikuvituksessamme. Neutraali palikka näyttämöllä tai leikissä on apuväline, joka herättää mielikuvituksemme kohti mimesistä. Waltonin ydinajatus on, että sitoutuminen taiteeseen on pohjimmiltaan samanlaista kuin lasten sitoutuminen leikkeihinsä. Kun joku on tekemisissä taideteoksen kanssa, hän käyttää sitä rekvisiittana mielikuvitusleikissä. Rekvisiittana taideteokset luovat ohjeistuksia mielikuvitukselle. Nämä määräykset määrittävät myös taideteosten sisältöjen suunnat, kuten esimerkiksi "fiktiivisyyden", eli sen, mikä on totta fiktiivisessä maailmassa. (Walton 1990, 13, 25.) Yhtä lailla palikat ovat palikkaleikin, tai palikkateatterin, rekvisiittaa, joka ohjailee osallistujan mielikuvitusta.

Palikkateatterissa kokijasta tulee kuvanveistäjä, joka muotoilee omasta mielikuvituksestaan merkitysten ääriiivat palikoista luoduille hahmoille ja maisemille. Mimesis tapahtuu tällöin kokijan intentiossa. Palikkateatterintekijä ohjaa kokijan tulkintaa todellisuudesta palikoiden ominaisuuksia koskevien valintojen kautta sekä esim. rakentamisen tavalla, järjestyksellä ja palikoita operoimalla. Taiteen tekeminen, kuten omakohtaisten elävien veistosten rakentaminen palikoilla, voi kannustaa ihmistä määrittelemään itsensä ja ajatuksensa uudestaan ja uudestaan, ja tukea kokijan

yksilöllistä ainutlaatuisuutta. Mimesis on toimintaa, jota ohjaa katsojan mielikuviutus. Kokemus syntyy kokijassa.

Veijo Hietala (2014) pohtii kirjassa *Taide, kokemus ja maailma* filosofi Bernard Stieglerin (1952-2020) ajatuksia, joiden mukaan mentaalinen kuva ja kuvaobjekti (esimerkiksi tietty palikkarakennelma) ovat toisiinsa sidottu kokonaisuus, toista ei ole ilman toista. Koska kuvaobjekti on aina jonkun toimesta nähty tai koettu, sitä ei ole olemassa ilman mentaalista kuvaa. Mentaalinen kuva, palautuessaan aina siihen, mitä katsotaan, edellyttää kuvaobjektin. Kun kuvaobjektina on neutraali palikka tai palikkarakennelma, mentaalinen kuva syntyy jokaisen kokijan mielessä hyvin yksilöllisesti. Sama kuvaobjekti voi saada eri määritelmiä kokijan kulttuurisesta taustasta riippuen. (Hietala 2014, 224.) Tulkitseminen pohjautuu aina tulkitsijan senhetkiseen tilanteeseen, joka muodostuu tulkitsijan ennalta hallussa olevista käsitteistä, käsitystavoista ja käytännöistä, ennakkonäkymästä ja esikäsitelmästä. (Lehtonen 2021.)

Kuva 5: Silmälasit. Uimalasit. Kekkonen.

Neljän L-muotoisen palikan asetelma (kuva 5) muuttaa merkitystään, kun sen tuo pöydän päältä ihmisen kasvojen eteen. Yleisöstä kuuluu usein tulkinta "silmläsit". Kesäaikaan on katsomosta kuulunut myös "uimalasit" ja "snorkkelit". Eräässä vanhainkodissa joku asukkaista huudahti "Kekkonen!", kun silmläsiien kulmikkaus toi mieleen maamme entisen presidentin.

"Väline vaikuttaa siihen, millaiseksi visuaalinen esitys koetaan ja millaisia merkityksiä siihen luetaan." (Hietala 2014, 223.) Väline, kuten puiset palikat, muodostaa osan teoksen merkkijärjestelmästä, ja rajaa ja suuntaa teosta omilla ehdoillaan. Palikkateatterissa palikoiden muodot ovat merkkejä, ja rakentajan niille antamat

merkitykset osa kunkin teoksen koodistoa. Heinonen korostaa, että myös yksilöllisellä havaintokokemuksella on merkitystä teoksen jäsentämisessä. Visuaalisen esityksen tai välineen ominaisuudet eivät yksin selitä teosta, vaan kokija tuottaa aktiivisesti merkityksiä teokselle. Kaikki toiminta näyttämöllä on representaatiota jostakin. (Hietala 2014, 220-223.) Taide heijastaa aikaamme, juuri sitä aikaa ja ympäristöä, jossa taiteen tekijä tai kokija sillä hetkellä elää.

3 TEATTERI, NYKYNUKKETEATTERI JA MONIMUTKAINEN MIMESIS

3.1 Mimesiksen roolista teatteritaiteessa

“Hei, se leikkii meille!” huudahti lapsi kerran oivaltavasti kesken palikkateatteriesityksen. Leikki on yksi teatteriesityksen ilmeisimmistä psykologisista alkulähteistä (Wilson 2003, 24). Leikkiä esiintyy kautta ihmiselämän, se on osa ihmisenä olemista. Lapselle leikki on keskeinen kommunikoinnin väline, toiminnan muoto ja kieli. Teatteri, samoin kuin leikki, on sarja kokemuksellisia tiloja. Kummallekin olennaista on tapahtuminen “tässä ja nyt”. Palikkateatteri pohjautuu leikkiin ja vuorovaikutukseen, se on assosiaatioiden virtaa ja mielenjuoksua. (Ks. Wilson 2003,24.)

Yhdelle kokijalle kerrallaan toteuttavan, vuorovaikutteisin Palikkateatteria: Variaatio II -esityksen aikana kerroin palikoilla katsojalle tarinan, mihin rakensin joutsenen. Katsoja näki rakentamassani joutsenessa laivan, mistä hänelle tuli mieleen Titanicin tarina, minkä hän myöhemmin esitti (tai leikki) minulle palikoilla rakentaen. Mimesiksen kerrokset olivat kohtaamisessamme läsnä: purjelaivat alunperin joutsenista inspiroituneita (biomimikri), höyrylaivat ovat kehittyneitä purjelaivoista, ja Titanic on maailman tunnetuin höyrylaiva. Palikoista rakennettu veistos muistuttaa abstraktiudessaan yhtä lailla niin joutsenta kuin Titanicia, ja ties mitä muita asioita.

Kuten monen muun taiteen yhteydessä myös palikkateatterin kohdalla elää taiteilijan, katsojan ja teoksen välillä kolmisuuntainen suhde. Rakennan palikkaveistoksia näyttämöllä ja vastaan oman luovuuteni tarpeisiin. Samalla syntyy mahdollisuus luoda yhteys kokijaan. Kun kokija ottaa teoksen vastaan ja suo sille omalla tavallaan vastakaikua, syntyy vuorovaikutuksellinen tila. Siinä tilassa kokija liittyy teokseen ja sen kautta myös minuun. Samalla kokijan on mahdollista kokea erillisyyttä itsestään. Vuorovaikutuksen synnyttämä tila on pohja mimesikselle, luovuudelle, leikille, empatialle ja suhteessa olon elävyydelle. (Ks. McLeish 2000, 24.)

Paul Woodruff määrittelee kirjassaan *The Necessity of Theater: The Art of Watching and Being Watched* (2008) taiteen olemassaoloa tekijän ja kokijan kautta. On olemassa

katsomisen taide ja katsottavana olemisen taide, kokemisen taide ja koettavana olemisen taide. On olemassa itsensä ja oman toimintansa kiinnostavaksi tekemisen taide sekä taide kiinnostua muista ihmisistä ja heidän toimistaan. Woodruffin mukaan näitä kahta taidetta tulisi harjoittaa yhdessä ja tuoda ne yhdelle viivalle vieretysten. Palikkateatterissa, niin kuin teatterissa ylipäätään, yleisöllä on mahdollisuus toteuttaa omaa luovuuttaan, taidettaan, tehdäkseen palikoista katsomisen arvoisia. (Ks. Emt., 5.)

Taide herättää mimesistä yleisössä. Woodruffin mukaan mimesis on väline, jota teatteritaide käyttää tehdäkseen ihmisen toiminnasta katsomisen arvoista. (Woodruff 2008, 123.) Klassisten teorioiden mukaan mimesis ottaa ilmentyessään jonkin todellisen paikan. Näin se saa aikaan todellisia efektejä maailmaan. Mimesis on tapa saada asioita tulemaan todellisiksi, mikä Woodruffin mukaan onkin teatterin tehtävä. Mimesiksen ytimessä on aina alkuperä, originaali. Tämän originaalin ei tarvitse olla todellinen, vaan se voi kuulua vaikka mielikuvitusmaailmaan, fiktion tai myyttiin. (Emt., 125.) Puiset muotopalikat ovat ihmisen valmistamia objekteja, artefakteja, suhteessa alkuperäiseen muotoon. Alkuperäistä muotoa voi pitää originaalina puiselle palikalle. Toisaalta, geometriset muodot pohjautuvat lopulta luonnon yksityiskohtiin. Näin ollen voi ajatella, että palikoiden kohdalla originaalin suhde artefaktiin voi olla monikerroksinen.

3.2. Nykynukketeatteri ja yksinkertaisuuden vallankumous

Teatterinuket ovat alkujaan olleet tiettyä hahmoa fyysisesti esittäviä objekteja, jotka on tehty esiintymään näyttämöillä yleensä muuttumattomina. Henryk Jurkowski kertoo kirjassaan *Aspects of Puppet Theatre*, kuinka nukketeatteritaiteilijat Sergei Orbatzsov (1901-1992) ja Yves Joly (1908-2013) aloittivat vallankumouksen pelkistämällä nukketeatterin yksinkertaisimpaan muotoonsa. 1930-luvulla Orbatzsovin suositussa esityksessä hänen paljaiden käsiensä etusormissa oli koristelemattomat puupallopäät, jolloin hahmot muistuttavat alastomia ja kasvottomia käsinukkeja. Jolyn teoksissa 1950-luvulla astuivat esiin paperiset hahmot ja niiden hetkellisyys, joka ilmeni tulta käyttämällä sekä hahmon katoamisella savuna ilmaan. Nukenrakentajien työ korvattiin taiteilijan ja yleisön mielikuvituksella. (Jurkowski 2013, 71.) Voi ajatella, että myös palikkateatteri abstraktiudessaan on osa tämän vallankumouksen jatkumoa.

Nukketeatterissa luoja ("creator") on tavallisesti nukettaja, joka herättää elottoman henkiin. Palikkateatterissa luoja rooli jakautuu esiintyjälle ja yleisölle. Katsoja tulkitsee

henkiin herätetyn elottoman vaiheita oman kokemuspohjansa ja mielikuvituksensa kautta. Hänelle tarjotaan vain muoto, materia, koko ja ääni. (Ks. Jurkowski 2013, 72.)

Mikä erottaa teatterinuken ja esineen näyttämöllä? Jurkowskiin mukaan kyseessä on muodonmuutoksen ilmiö: Nukke, joka on hahmonsa kuvallinen, veistoksellinen representaatio, läpäisee vain yhden muodonmuutoksen vaiheen. Se oli kuollut ja nyt se alkaa elää, mutta se säilyy samana nukkena kuin mitä se on ollutkin. Esine, kuten teekannu, läpäisee kaksi muodonmuutoksen vaihetta. Esine herätetään eloon ja siitä tulee hahmo. Valmistettu esine on ikoninen merkki hahmosta; nukettaja lisää liikkeitä ja mahdollisesti sanoja tai ääniteitä, jotka kertovat yleisölle että esine on elävä, näyttämöllinen hahmo. Vaikka kyseessä olisi ikoninen merkki, se joka tapauksessa kuuluu jokapäiväisten (arki-)esineiden luokkaan eikä sillä ole mitään tekemistä teatterin kanssa. Lavalla esitettynä siitä tulee liikkeiden ja joskus sanojen merkitysten kautta hahmo, mutta se ei muistuta ikonisesti todellista hahmoa. Nykynukketeatterissa tätä on ajateltu edelläkävijyytenä ja edistyneisyytenä, sillä transformaatio ja mimesiksen muodostuminen on tällöin "sofistikoutunutta ja intensiivistä". (Jurkowski 2013, 73.) Palikkateatterissa palikat on temmattu irti niiden tavanomaisesta yhteydestä (pikkulasten leikit lattialla) ja kohotettu pelkistetylle pöytämaiselle näyttämölle, jolloin ne voi kohdata uudella tavalla. Palikka ei ole lähtökohtaisesti merkki mistään tietystä hahmosta, vaan se läpäisee lukemattomia muodonmuutoksen vaiheita.

Palikkateatterin ja teatterinukeilla tehdyn teatterin ero on maailmasuhteiden rakentamisessa. Teatterinukella on omat fyysiset piirteensä valmiina ja ne yleensä säilyvät samanlaisina koko esityksen ajan. Nukke voi viedä kokijan omaan maailmaansa tai sitä seuraamaan eri keinoin: kokija täydentää illuusion nukken liikkeistä elämäksi. Puupalikka ei esitä mitään, sen muoto on avoimempi ja tulkinnanvaraisempi kuin teatterinuken tai tunnetun esineen. Palikka ominaisuuksineen (muoto, koko, väri) ja mahdollisine tehosteineen (ääni, liike, valo) on suuntaa antava elementti, joka kätkee sisälleen lukuisan määrän merkityksiä. Se veistyy kokijan määrittelemiksi hahmoiksi matkan varrella, aina uudelleen. Neutraali puupalikka nukketeatterinäyttämöllä vaatii kokijalta intensiivistä osallistumista, heittäytymistä ja abstraktin sietämistä.

Jurkowski kirjoittaa, että esine on olemassa näyttämöllä opalisaation kautta. Opalisaatiolla (opalization) hän tarkoittaa seuraavaa: Koemme hahmon (esim.

teatterinukke tai esine) syntyvän ja olevan läsnä lavalla silloin kun liike ja rytmi dominoivat objektin täysin. Kun objektin oma luonne dominoi, näemme objektin itsessään. Voimme nähdä objektin objektina ja hahmona samaan aikaan. Palikkateatterissa palikka esiintyy palikkana tai palikkarakennelmana, joka voi muistuttaa jotain olemassa olevaa (esim. taloa, ihmistä, eläintä, ihmisen tai eläimen osaa) tai olla muistuttamatta (abstrakti veistos). Palikan luonteeseen sisältyy "halu" tulla rakennettavaksi. Palikka voi muuttua esineestä hahmoksi, hahmosta toiseksi ja takaisin esineeksi silmänräpäyksessä. Tällainen esityksen visuaalisten osasten tarkoituksen, funktioiden ja tehtävien jatkuva vaihtelu on luonteenomaista nykynukketeatterille. (Ks. Jurkowski 2013, 73.)

Nukettaja palvelee nukkea, eli oikeastaan nuken taikaa. Jokainen teatterinukke käsittää itsessään tavan toimia ja liikkua, mikä on yhteydessä nuken teknisiin ominaisuuksiin ja sen muihin rakenteisiin. Jurkowskiin mukaan esineellä vastaavaa ei ole, vaan esiintyjän on ammennettava esineen liike omassa mielikuvituksestaan, jolloin hän ei palvele objektia vaan objekti palvelee häntä, esiintyjän mielikuvitusta. (Jurkowski 2013, 73.) Toisin kuin Jurkowski esittää, koen, että esineet, kuten palikkateatterissa puiset palikat, omaavat niille orgaanisia tapoja liikkua. Esine on aina jonkin muotoinen, ja muoto ehdottaa sille luontaisia liikkeitä. Palikkateatterissa lieriö kierii, pallo vierii, kuutio kaatuilee kantilta toiselle. Palikalla on sekä oma tapansa liikkua että mahdollisuus tulla animoitavaksi sille annetun roolihahmon tavoin. Kuten teatterinukkeen tutustutaan ja sitä palvellaan, yhtä lailla myös muuta näyttämölle valittua materiaalia on mahdollista kuunnella ja palvella.

Palikkateatteri on nykynukketeatterin ohella materiaalipohjaista taidetta, materiaaliteatteria, jossa materiaalin (palikoiden) ominaislaadulla on suuri merkitys teoksen olemuksen kannalta. Materiaali, kuten puinen palikka, ei ole vain eloton kappale, jota ihminen muokkaa, vaan ei-inhimillisellä materiaalilla ja taiteentekijän intentiolla on suhde. Teosprosessi tapahtuu taiteilijan ja teosmateriaalin yhteistyönä. Palikoiden suunnittelija ja puuseppä kuuntelevat puun luonnetta materiaalina, mihin se taipuu, mikä sille on ominaista. Palikoilla rakentaja kuuntelee palikoiden tahtoa, mihin ne asettuvat, millaisissa asennoissa ne lepäävät parhaiten, tai jos kyseessä on liike, miten ne pyörivät, kolahtelevat, kalahtelevat, yhdessä ja erikseen. Palikoilla rakentaminen on tapa ajatella käsillä ja käsittää.

3.3 Nykynukketeatterin monimutkainen mimesis

Mimesis perustuu taideteoksen ja sen vastaanottajan väliseen yhteistyöhön. Didier Plassard (2018, 61) kirjoittaa mimesiksen suunnittelusta ja järjestämisestä osana teatteriesityksen rakentamista. Hän jakaa mimesiksen toteutumisen kahteen tasoon: yksinkertaisessa mimesiksessä näyttelijä on teatterinkokijan apuväline, sillä näyttelijän esittämän roolihahmon kautta kokija saa tukea hahmon kuvittelemiseen. Monimutkaisessa mimesiksessä tukia on ainakin kaksi: esiintyjä (nukkenäyttelijä tai operoija), joka elävöittää objektin sekä teatterinukke/objekti. Objektin hahmon kuvitteellinen olemus (figuuri) hahmottuu meille näiden kahden tuen kohtaamisessa. Voimme ajatella monimutkaiseen mimesikseen ainakin kolme napaa: nukettaja, nukke/objekti/materiaali, hahmon olemus. Nukettaja ja nukke osallistuvat hahmon olemuksen esille tuomiseen yhdessä ja erikseen, vuorotellen. (Plassard 2018, 61.) Palikkateatteri on moninapainen mimeettinen teatterimuoto, joka luottaa kokijan kuvittelukykyyn. Sen tukipisteitä ovat palikka, palikkateatterintekijä ja kokijan mielikuvitus.

Plassardin mukaan nykynukketeatteria hallitsee katseen manipulaatio, sillä tavallisesti nukettaja ja nukke tai objekti ovat kokonaan yleisön näkyvillä. Klassisessa nukketeatterissa nukettaja taas on fyysisesti piilossa. Nykynukketeatterissa nukettaja on usein pukeutunut mustaan, kuten esimerkiksi Palikkateatteria -esityksessä. Ei ole tarkoitus, että nukettaja olisi näkymätön, vaan musta puku on enemmänkin "pukeutumista poissaoloon". Mustan avulla voidaan erotella toisistaan kaksi olemassaolon tasoa, kaksi kommunikaation tasoa. Nukettajan ja nukken näkyvä yhteistyö tukee kokijan mielikuvitusta ja tuottaa fiktiivisen representaation hahmosta. (Plassard 2018, 62–63.) Kokemukseni mukaan näyttämöllä, jolla sekä nukettajat että nuketettavat ovat läsnä, on runsaasti liikkumavaraa katsojan fokuksen johdattamista ajatellen. Nukettaja voi suunnata keskittymistään liukuen tai harppauksin kohti esinettä tai esineestä poispäin, jolloin esineestä tulee huomion keskipiste tai arkipäiväinen asia. Näin voidaan valjastaa yleisön huomio ja tarvittaessa tarkentaa se kohti näyttämöobjektia tai laajentaa koko näyttämökuvaan.

Nykynukketeatteriesityksessä nukettaja tai objekti vaihtaa identiteettiään nopeasti ja monta kertaa. Metamorfoosi tapahtuu kokijan mielikuvituksessa. Vaikka siirtymät ovat

nopeita, tilanne pysyy ymmärrettävänä. Mimeettiset asetelmat nukketeatterinäyttämöllä voivat olla monimutkaisia erilaisten näyttämöllisten merkkien kietoutuessa toisiinsa. Palikkateatterissa katsoja näkee toistensa päälle pinottuja palikoita ja muodostaa mielikuvituksessaan niistä ihmisen hahmon, vaikka samaan aikaan näkee pinon puupalikoita. Nautinto syntyy siitä, että vaikka katsoja näkee rakennelman puupalikoita, hän ei lakkaa näkemästä siinä ihmistä. Taiteilija William Kentridgen sanoin: “your astonishment is at your inability to stop suspension of disbelief”, hämmästyksesi johtuu kyvyttömyydestäsi lakata keskeyttämästä epäuskoa. Plassard pohtii nykynukketeatterin luomisen monimutkaisine mimeettisine asetelmineen vertautuvan nykyrunouden kirjoittamiseen. (Plassard 2018, 62–63.) Kokemukseni mukaan nykynukketeatteri voi olla hyvinkin monikerroksista mimeettisyydessään, mihin vaikuttaa koko konseptisuunnittelu, kuten valinnat suhteessa teemaan, dramaturgisen kehikseen, esitystilaan ja esityksessä käytettäviin visuaalisiin ja audiovisuaalisiin materiaaleihin.

4 PUUPALIKKA TODELLISUUTTA JÄSENTÄMÄSSÄ

4.1 Tyhjyyden filosofia Palikkateatterissa

Puupalikka neutraalina, abstraktina muotona on samaan aikaan tyhjä ja täynnä potentiaalia olla mitä vain. Tyhjiys on perusta koko olemassaololle, sillä tyhjä tila on myös täysi, sisältäen kaikki mahdollisuudet. Tyhjiys palikoissa ja palikkateatterissa yhdistyy ajatuksissani japanilaiseen estetiikkaan ja tilakäsitykseen, jossa tyhjiys on keskeinen arvo. Palikoiden ja palikkateatterin muuttuvat tilat ovat luonnostaan kontrolloituja ja staattisia, japanilaisen tilan tapaan. Palikkateatterissa toteutuu japanilaiselle estetiikalle ominaisia teemoja, kuten yksinkertaisuus, epäsäännöllisyys symmetrian vastakohtana, virtaavuus, sarjallisuus ja muoto. Japanilaisessa estetiikassa arvo ei ole teoriassa vaan siinä siinä, synnyttääkö kokemus tunnetta. Vaikka palikat ovat jonkin muotoisia ja tehty tietyistä puulajeista, ne ovat puolueettomia, puhtaita ja läsnäolevia. Ne tuovat vapautta. Palikoiden tarjoamaan tyhjyyteen ei voi tarttua kiinni. Tyhjiys, tyhjä tila, vain on. Palikkateatterissa yhdistyvät tilaan liittyvät vastakohdat, toisaalta monumentaalisuus ja toisaalta katoavaisuus. Japanilaisen estetiikan mukaan taidekin on energiaa ja kaikki on yhtä energian virtaa. Palikkateatterissa elävät veistokset syntyvät ja häviävät, muuttavat muotoaan. Palikkateatterissa toteutuu jatkuvien mahdollisuuksien virta. (Ks. Rantala 2018, ks. Tanizaki 2012.)

Kerran eräässä vanhainkodissa palikkateatterityöpajaan osallistuvilla oli tehtävänä rakentaa itselleen tärkeä paikka. Eräs osallistujista oli epävarma, mikä hänen lempipaikkansa oli, ja hän alkoi järjestellä palikoita muuten vain. Yhtäkkiä hän tunnisti toteuttamassaan rakennelmassa kioskin penkkeineen ja muisti työskennelleensä siellä. Tämä muisto oli uusi myös vanhainkodin henkilökunnalle.

Tyhjä palikka antaa katsojan olla omalla tavallaan aktiivinen. Palikan tyhjiys luo tilaa mimesikselle, kutsuu aktiivisuuteen, mielen leikkiin. Katsoja tai kokija luo aktiivisesti merkityksiä. Kuva elävöityy vasta kun siihen kohdistuu tiedostamisen tapahtuma. Mentaalinen kuva ja kuvaobjekti ovat toisiinsa sidottu, toisistaan riippuvaisia (Hietala 2014, 224).

4.2 Puinen palikka inhimillisen olemassaolon äärellä

Ihmisyuden ominaisluonteeseen kuuluvat tunnekokemukset, jotka ovat yksi tapa tiedostaa todellisuutta. Sartrelaisittain eksistentialismi korostaa tunnekokemuksia, tilannesidonnaisuutta ja ihmisen konkreettista olemista maailmassa. Ihminen on väistämättä sidoksissa häntä ympäröivään maailmaan ja vain ihminen itse voi kokea oman subjektiivisen tilansa. Ihmisen oleminen maailmassa on aina sidottu johonkin konkreettiseen käytännön tilanteeseen. Tieteellinen maailmankuva ja luonnon lainalaisuudet voivat tavoittaa vain osan todellisuudesta. (Drufva 2018, Tieteen termipankki 2017.)

Kerran eräs palikkateatterityöpajaan osallistunut, muualta Suomeen muuttanut, rakensi omaksi tärkeäksi paikakseen metsän. Assosioin sen pohjolan havumetsiin, joista minulla on kokemusta. Kävikin ilmi, että kyseessä on rehevä sademetsä, joita rakentajan kotimaassa on kuulemma paljon enemmän kuin Suomessa metsiä. Palikoiden ja mielikuvituksen maailmassa paikka voi vaihtua silmänräpäystäkin nopeammin ja avata täysin uudenlaisia maisemia. Palikka on kuin aarrearkku, joka kätkee sisäänsä salaisuuksia. Mielikuvituksemme voi löytää ja paljastaa rajattoman määrän yllätyksiä palikan syvyyksistä.

Puiset palikat tarjoavat mahdollisuuksia tavoittaa tiedostamatonta. Palikkateatterin keinoin voidaan rakentaa esimerkiksi tilanteita, joissa rakentaja on kohdannut erilaisia tunteita. Palikat etäännyttävät rakentajansa koetuista tilanteista, ja voivat samalla auttaa hahmottamaan tapahtunutta ja kohtaamaan todellisuutta eri näkökulmista, tiedostaa aiemmin tiedostamattomaksi jäänyttä. Konkreettinen palikoilla rakentamisen hetki on sidoksissa tilaan, aikaan ja palikoiden muotoihin, joista voidaan rakentaa eläviä veistoksia elämän hetkistä, konkretisoida muistikuvia ja pohtia tilanteissa syntyneitä tunnelmia, tunteita ja niiden vaikutuksia meissä ja muissa. Palikoilla rakentaen, leikkimällä ylipäättään, rakennamme maailmoja, ja samalla maailmasuhdettamme. Puinen palikka näyttämöllä tai lattialla voi tuoda mimesiksen avulla esiin suhdettamme erilaisiin ilmiöihin; aikaan, luontoon, hiljaisuuteen, ympäristöön, omaan itseemme ja mieleemme.

Palikoilla rakennettaessa toteutuu Sartren esittämä tietoisuuden radikaali vapaus, ihmisen vapaus tietoisesti määritellä rakentamansa todellisuuden arvojen ja merkitysten sisältöjä. Ihminen rakentaa palikoista esimerkiksi tiloja, tilanteita, hahmoja

tai maisemia antaen abstrakteille palikoille ja niistä syntyneille rakennelmille merkityksiä ja arvoja, jotka voivat myös tarpeen mukaan muuttua. Yhtä lailla kun palikoista voi rakentaa yhä uusia teoksia, meillä on vapaus rakentaa itsemme ja arvomme aina uudelleen. Tiedostaen palikoilla rakentelu tukee tietoista minää, joka rakentaa itseään ja maailmaansa arvojensa pohjalta. (Ks. Drufova 2018.)

5 MIMESIS PALIKKATEATTERISSA - KOHTI EMPATIAA?

5.1 Palikka empatian luomisen apuvälineenä

”Näyttää siltä, että maailman katseleminen itselle vieraista näkökulmista on ratkaisu kaikkiin ihmisenä olemisen haasteisiin.” (Salonen 2021, 136)

Empatia vaatii mimeettistä kykyä, kykyä jäljitellä toisen kokemaa. Toisen tunnetilojen ymmärtäminen tai niihin samaistuminen edellyttää mielikuvitusta ja jäljittelytaitoa. Mimesis voi johtaa empatian poluille.

Aristoteleen mukaan mimesiksen tuotteet voivat aiheuttaa mielihyvää, pelkoa, tai muita tunteita (Heinonen 2012, 78). Mimesis siis saattaa johtaa tuntemiseen. Filosofi Gunther Gebauer ja antropologian professori Christoph Wulf taas ovat päätyneet siihen, että mimesis on peili sisimpämme edessä. Kun Platon esittelee mimesiksen yhteydessä kopion ja originaalin, Gebauer ja Wolf toteavat, että niiden tilalle on astunut jako mieleen ja ruumiiseen. (Gebauer ja Wolf 1995.) Palikkateatterissa toteutuu ruumiillinen mimesis, kun rakennamme palikkarakennelman muodostamaan esimerkiksi oman perheemme jäsenet. Puiset palikat voivat kertoa kokemastamme todellisuudesta monella eri tavalla ja tasolla, ja johdattaa meidät tunnekokemustemme äärelle.

Eräässä koululuokassa oppilaiden tehtävänä oli rakentaa palikoista hetki tai asia elämästä, joka on tuonut heille surun tunteita. Yksi oppilas rakensi jääkaapin ja tyhjän maitotölkin, maito oli loppu. Tunteiden tarkka sanoitus on haastavaa, ja toisaalta esimerkiksi suru ja pettymyksen tunne voivat kulkea käsi kädessä. Toinen oppilas rakensi sodassa tuhoutuneen kotikaupunkinsa. Hän kertoi huolesta läheisiään kohtaan, joita ehkä oli kaupungissa vielä jäljellä.

Palikat voivat kuvata todellisuutta niin abstraktisti kuin yksityiskohtaisesti ja dokumentaarisesti. Palikoiden väliset suhteet tilassa voivat avata monta ajatusta, muistoa tai tilannetta myös kanssarakentajille. Joillekin saattaa olla verbaalista kieltä helpompaa hahmottaa kuva ja kuvitella itsensä vastaavaan tilanteeseen näkemällä konkreettinen pienoismalli tapahtumapaikasta. Palikka voi olla eräänlainen kanava mimesikseen, kohti toisen ihmisen mieltä ja kokemuksia. Toisen asemaan asettuminen ja samaistumisen kokemus auttaa ymmärtämään toisen tunnetiloja.

Palikka, kuten esimerkiksi teatterinukke tai muu objekti, ja taide ylipäättään, tarjoaa metaforisen suojan vaikeastikin hahmotettavien tai lähestyttävien asioiden ilmaisemiseen. Esimerkiksi palikoilla rakentamalla ja esittämällä on mahdollisuus liikkua sekä kuvitellussa että oikeassa todellisuudessa yhtäaikaisesti. Luovuutta käyttämällä voi asioita rakentaa, ratkaista ja tulkita aina uudelleen. (Halme & Susi, 2020, 10.)

Palikkateatteri pohjautuu fyysisiin esteettisiin objekteihin, mutta on olemukseltaan ensisijaisesti kommunikaatioprosessi. Palikkateatterissa yhden rakentajan teos tai hahmon elämä tai kokemus voi, mimesiksen kautta, päätyä kenen tahansa elämäksi. Palikoilla tehty teatteri tukee katsojan yksilöllistä ainutlaatuisuutta kun jokainen täyttää abstraktin esineen omalla mielikuvituksellaan. Taide voi kyseenalaistaa tapojamme ymmärtää erilaisuutta ja toisaalta samankaltaisuutta.

5.2 Yhteydestä ja ykseydestä

Näen palikan omana itsenään, puisena hahmona. Toisaalta näen myös itseni palikassa. Rakennan palikoista kotini. Rakennan kotisaareni. Rakennan koko Suomenmaan. Rakennan Euroopan, ja sitten kokonaisen maapallon ja sen ympärille galaksimme. Rakennan monta galaksia. Kokoan kaikki palikat yhdeksi kasaksi. Vuoreksi. Kukkulaksi. Muurahaiskeoksi.

Puupalikat tuovat omalla tavallaan esille sen, miten muodot toistuvat meissä ja kaikessa ympärillämme, ja toisaalta sen, miten kaikki on lopulta yhtä. Heideggerin mukaan ei ole olemassa erikseen tila-objektia ja kokija-subjektia vaan ne ovat saumattomasti yhteydessä toisiinsa (Rantala 2018). Palikoilla rakennettaessa Heideggerin ajatus tulee esiin konkreettisesti:

Lapsi rakentaa tilan, oman huoneensa palikoista. Hän rakentaa seinät ja pöydän ja tuolin, itsensä sängylle lepäämään. Kaikki, tila ja sen kokija, rakentuvat samasta materiaalista, ja muodostavat yhtenäisen kokonaisuuden.

Niin kuin asiat, palikatkin voivat olla aluksi irrallaan toisistaan, ja lopulta kytkeytyä toisiinsa elävästi ja orgaanisesti. Kuten Arto O. Salosen kirjassa Rakkautta ja valoa todetaan, "ihminen, yhteiskunta ja maailma eivät ole toisistaan erillisiä vaan monin

tavoin toisiinsa kietoutuneita.” (Salonen 2021, 17.) Palikoilla rakentamisessa korostuu yhteyden olemassaolo. Palikat ja palikkateatteri kutsuvat oivalluksen äärelle, osallistumaan, mikä tekee taiteenmuodosta lähtökohtaisesti osallistavan. Osallisuuden kokemus, liittyminen ja kuuluminen nostavat esiin ihmisten, asioiden ja ilmiöiden välisen vuorovaikutuksen. Palikoilla rakentelu on osista muodostuvien kokonaisuuksien hahmottamista, konkreettista järjestelmäajattelua. (Ks. emt., 116.) Palikkateatterissa ja palikoilla rakennettaessa näkyvä tyhjyys ja todellisuuden kuvat kohtaavat mimesiksen kautta. Palikat voivat olla omanlaisensa oviaukko kohti maailmantuntemusta.

6 LOPUKSI

Mimesiksen arvoitus ei ole selvinnyt tämän artikkelin kirjoittamisen tai lukemisen aikana, mutta olemme voineet kurkistaa taiteen tekemisen ja kokemisen laidalta mimesiksen valtavaan, utuiseen laajuuteen. Platonin, Aristoteleen ja Heideggerin näkökulmat mimesikseen kertovat erilaisista ajoista ja ympäristöistä ja niiden vaikutuksista ihmisen ajatteluun. Mielikuvittelu ja oivaltamisen ilo ovat ihmisyyden keskiössä, ja avaavat osaltaan tietä mimesiksen hahmottamiseen. Taiteissa teoksella, sen esittäjällä, tekijällä, kokijalla, ajalla ja ympäristöllä on monenkirjavia suhteita, joissa mimesis on läsnä. Puinen palikka on ajaton mimeettinen objekti, joka voi heijastaa, paljastaa tai kätkeä sisälleen kokonaisen maailman. Palikka tuntuu kysyvän, kuten mimesis, aina uudelleen, millainen on taiteen ja elämän suhde?

Puisilla palikoilla rakentamalla voimme kuvata ja havainnoida suhdetta maailmaan ympärillämme ja sisällämme. Samalla puisten palikoiden kautta voimme hahmottaa ja konkretisoida mimesiksen olemusta: voimme rakentaa jäljitelmän kodistamme, kotiseudustamme, itsellemme tärkeistä hahmoista ja käyttää mittakaavan vaihtelua, kappaleiden välisiä etäisyyksiä, palikoiden muotoja, sävyjä ja kokoja apuna näiden todellisten tai kuvitteellisten maailmojen hahmottamisessa. Palikkateatteri ja palikoilla leikki on dialogia, jossa esitetään erilaisia näkökulmia, eikä yhdestä asiasta tarvitse olla yhtä mieltä. Palikoissa kohtaavat mielikuvien ja näkemisen monitulkintaisuuden useat tasot, todellisuuden kokemus.

Taide on yhteyden luomista ulos ja sisäänpäin, toisiin ja itseen. Taiteellisessa mimesiksessä kyse on samanlaisuuden ja erilaisuuden suhteesta ja sen tunnistamisesta. Mimesis on taiteilijan, taideteoksen ja katsoja-kokijan tilojen limittymistä toisiinsa, yhdessä luotu tyhjä tila yhteyden kokemiselle. Mimesis on niin esteettinen käsite kuin inhimillinen ilmiö.

Tämä artikkeli kysyy, voivatko puiset palikat olla yhdenlainen avain filosofisten käsitteiden, kuten mimesiksen, ymmärtämiseen? Palikka on jotain sopivan abstraktia toistamaan maailman muotoja ja asetelmia, niin lähellä ja henkilökohtaisella tasolla kuin avarammin. Palikassa voin mimesiksen avulla nähdä itseni toisena, ja nähdä ja rakentaa itseni aina uudestaan. Palikan ei toisaalta myöskään tarvitse toistaa mitään,

se voi olla ihan vain palikka, kappale puuta, jonka puuseppä kerran veisti. Palikat luovat enemmänkin kysymyksiä kuin vastauksia. Puusepän hiomat palikat ovat itsessään niin lopullisia teoksia, teoksen osia kuin osateoksia. Lopullisena itsenään palikka on aina uusi alku.

LÄHTEET

Drufva, J. 2018. Valitse tai pysyt tarkoituksettomassa olemisessäsi. Kritiikin Uutiset. Suomen arvostelijain liitto ry. Viitattu 25.5.2022

<https://www.kritiikinuutiset.fi/2018/03/28/valitse-tai-pysyt-tarkoituksettomassa-olemisessäsi/>

Gebauer, G. & Wulf, C. 1995. Mimesis: Culture Art Society. California: University of California Press.

Halliwell, S. 2002. The Aesthetics of Mimesis. Princeton: Princeton University Press.

Halme, R. 2011-2022. Palikkateatterityöskentelyyn liittyvät muistiinpanot. Julkaisematon lähde tekijän hallussa.

Halme, R. & Susi, M. 2020. Vuorovaikutteinen nukketheateri lasten ja nuorten tunnetaitojen edistäjänä. Turku: Aura of Puppets.

Heinonen, T.; Kivimäki, A.; Korhonen, K.; Korhonen, T.; Reitala, H. & Aristoteles. 2012. Aristoteleen runousoppi. Opas aloittelijoille ja edistyneille. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Teos.

Hietala, V. 2014. Väline. Teoksessa Heinonen, Y. (toim.) Taide, kokemus ja maailma. Risteyksiä tieteidenväliseen taiteiden tutkimukseen. Turku: Turun Yliopisto.

Hirvonen A. & Lindberg S. (toim.) 2009. Mikä Mimesis? Philippe Lacoue-Labarthen filosofinen teatteri. Helsinki: Tutkijaliitto.

Huhn, Tom 2002. Heidegger, Adorno and Mimesis. Viitattu 23.3.2022

https://www.researchgate.net/publication/297550788_Heidegger_Adorno_and_mimesis

Jung, C. 1997. Symbolit. Piilotajunnan kieli. Helsinki: Otava.

Jurkowski, H. 2013. Aspects of Puppet Theatre. Towards a Theatre of Objects. Hampshire: Palgrave Macmillan.

Kakkori, L. (toim.) 2003. Katseen tarkentaminen. Kirjoituksia Martin Heideggerin Olemisesta ja ajasta. Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos. Jyväskylä: Kopijyvä Oy.

Kallio, M. 2020. Mikä uusmaterialismi? Blogi. Viitattu 23.3.2022

<https://www.ornamo.fi/artikkeli/mika-uusmaterialismi/>

Kuisma, O. 1991. Platon, Aristoteles ja Plotinos taiteellisesta mimesiksestä. Helsingin yliopiston Yleisen kirjallisuustieteen, teatteritieteen ja estetiikan laitoksen monistesarja n:o 20. Helsinki: Yliopistopaino.

Kuisma, O. 2017. Mimesis antiikin filosofiassa. Teoksessa Mikkonen, J. & Salminen, A. (toim.) *Mimesis: filosofia, taide, yhteiskunta*. Jyväskylän yliopisto. Viitattu 20.9.2021
<https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/55725/978-951-39-7097-0.pdf>

Larham, D. 2012. *The Meaning in Mimesis: Philosophy, Aesthetics, Acting Theory*. Columbia University.

Lehtonen, T. 2021. Olemisen unohtuneisuus. Blogi. Vaasan yliopisto. Viitattu 4.4.2022
<https://blogs.uwasa.fi/ajatusyhteys/2021/06/09/olemisen-unohtuneisuus/>

McLeish, K. 2000. Aristoteles. Keuruu: Otava.

Mikkonen, J. & Salminen, A. (toim.) 2017. *Mimesis: filosofia, taide, yhteiskunta*. Jyväskylän yliopisto. Viitattu 20.9.2021
<https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/55725/978-951-39-7097-0.pdf>

Peltonen, M. 2008. Jälkirealismen ehdoilla. Hannu Salaman Siinä näkijä missä tekijä ja Finlandia-sarja. Turun yliopisto Annales. Turku: Turun yliopisto. Verkkojulkaisu: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-29-3658-8>

Plassard, D. & Grazioli, G. 2018. La marionnette, ou la mimésis complexe & La complexité des « figures » dans le théâtre en tant que « mimesis. Viitattu 20.3.2022
https://www.researchgate.net/publication/328209892_La_marionnette_ou_la_mimesis_complexe_La_complexite_des_figures_dans_le_theatre_en_tant_que_mimesis

Potolsky, M. 2006. MIMESIS. The New Critical Idiom -series. New York: Routledge.

Rantala, N. Luento 1.10.2018. Turun AMK:n taideakatemia. Turku.

Rissanen, M. 2017. Basic Forms and Nature. From Visual Simplicity to Conceptual Complexity. Helsinki: The Academy of Fine Arts at the University of the Arts Helsinki.

Roivainen, H. 2013. Ihminen ja luonto: elämänvoimaa sekä katajan ja pilvien tahdittamaa taiteellista tutkimusta kansainvälisessä Uusmaterialismi-konferenssissa. TAHITI, Taidehistoria tieteenä. Blogi. Viitattu 22.4.2022
<http://tahiti.fi/04-2013/kentalta-ja-arkistosta/ihminen-ja-luonto-elamanvoimaa-seka-katajan-ja-pilvien-tahdittamaa-taiteellista-tutkimusta-kansainvalisessa-uusmaterialismi-konferenssissa/>

Routio, P. Hermeneuttinen tulkinta. *Tuotetiede*. Taideteollisen korkeakoulun virtuaaliyliopisto. Viitattu 25.5.2022

http://www2.uiah.fi/virtu/materiaalit/tuotetiede/html_files/120_kirjallisuus.html#herm

Ruohonen, Kai 2021. Ihmisenmuotoinen jälleenrakennussarja. Teoksessa Halme R. (toim.) Palikkateatteria. Menetelmäopas puisten palikoiden maailmaan. Luvia: KO-KOO-MO.

Sartre, J-P. 2012. The imaginary : a phenomenological psychology of the imagination. Lontoo ja New York: Routledge.

Tieteen termipankki 2017. Filosofia: Imaginaatio. Viitattu 5.2.2022
<http://tieteentermipankki.fi/wiki/Filosofia:imaginaatio>

Walton, K. 1990. Mimesis as Make-Believe. On the Foundations of the Representational Arts. Cambridge: Harvard University Press.

Wilson, G. 2003. Esittävän taiteen psykologia. Helsinki: Unipress.

Woodruff, P. 2008. The Necessity of Theater: The Art of Watching and Being Watched. Oxford: Oxford University Press Inc.

